

Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет права та міжнародних відносин
Кафедра публічного права

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

Олексій ЖИЛЬЦОВ

« _____ » 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія держави і права
Змістовий модуль «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ
КРАЇН»

для студентів

спеціальності	081 Право
освітнього рівня	першого (бакалаврського)
освітньої програми	081.00.01 Право

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Прок. № 2434/23

(підпис) (прізвище, ініціал)
« _____ » 2023

Київ – 2023

Розробники:

Чернега Андрій Петрович, к.ю.н., доцент, доцент кафедри публічного та приватного права Факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка.

Викладачі:

Чернега Андрій Петрович, к.ю.н., доцент, доцент кафедри публічного та приватного права Факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри публічного та приватного права Факультету права та міжнародних відносин
Протокол від «15» грудня 2020 року № 5

Завідувач кафедри публічного та приватного права (Лілія ОРЕЛІ)

Робочу програму погоджено з керівником проектної групи освітньої програми 081.00.01 Право
2020 р.

Гарант освітньої програми (Наталія СЕРГІЄНКО)

Робочу програму перевірено
2020 р.

Заступник декана (Анфіса НАШИНЕЦЬ-НАУМОВА)

Пролоновано:

на 2021/2022 н.р. (Л. Орел), «26» 08 2021р., протокол № 1

на 2022/2023 н.р. (Л. Орел), «14» 08 2022р., протокол № 1

на 2023/2024 н.р. (Т. Василюк), «01» 09 2023р., протокол № 1

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» ____ 20__ р., протокол №__

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Історія держави і права		
<i>Вид дисципліни</i>	обов'язкова	
<i>Мова викладання, навчання та оцінювання</i>	українська	
<i>Загальний обсяг кредитів / годин</i>	7 / 210	
<i>Курс</i>	1	1
<i>Семестр</i>	1,2	1,2
<i>Кількість змістових модулів з розподілом</i>	3	
<i>Обсяг кредитів</i>	7	7
<i>Обсяг годин, в тому числі:</i>	210	210
<i>Аудиторні</i>	98	28
<i>Модульний контроль</i>	14	-
<i>Семестровий контроль</i>	30	-
<i>Самостійна робота</i>	68	182
<i>Форма семестрового контролю</i>	Екзамен	Екзамен
Змістовий модуль «Історія держави і права зарубіжних країн»		
<i>Курс</i>	1	1
<i>Семестр</i>	2	2
<i>Обсяг кредитів</i>	2	2
<i>Обсяг годин, в тому числі:</i>	60	60
<i>Аудиторні</i>	28	8
<i>Модульний контроль</i>	4	
<i>Семестровий контроль</i>	15	
<i>Самостійна робота</i>	13	52
<i>Форма семестрового контролю</i>	-	-

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: дати студентам основні знання про історію виникнення та розвитку держави та права зарубіжних країн, ознайомити зі специфікою розвитку держави та права різних регіонів.

Завдання:

- Дати студентам цілісне уявлення про історію виникнення та розвитку держави та права зарубіжних країн.
- Відпрацювати теоретичні навички роботи з історичними правовими першоджерелами.
- Ознайомити зі специфікою розвитку держави та права різних регіонів.

Завдання навчальної дисципліни передбачають формування наступних компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК) –

ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК) -

СК2. Знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів.

Роботав Центрі Юридичної деонтології

Заняття в Центрі з дисципліни «Історія держави і права: Історія держави і права зарубіжних країн» проводяться на основі раціонального поєднання активних форм і методів навчання з урахуванням майбутньої практичної діяльності студентів.

Зміст заняття включає короткочасне опитування студентів з контрольних питань теми, що вивчається, та самостійне, під керівництвом викладача, виконання ними практичного завдання згідно запропонованої фабули.

Під час занять в Центрі з дисципліни «Історія держави і права: Історія держави і права зарубіжних країн» кожен студент має бути готовим викласти свої міркування з обговорюваних питань і аргументовано відстоювати свою позицію, яка містить аналіз вимог чинного законодавства, науково-методичної літератури, розумну критику, вміння поєднувати теоретичний матеріал з практичною діяльністю працівників юридичної сфери.

Обговорення питань теми може відбуватися у різних формах: співбесіди, загальної дискусії, вирішення практичних професійних ситуацій.

Метою занять в Центрі є поглиблення й закріплення теоретичних знань, одержаних студентами на лекціях і за підсумками самостійної роботи. Під час їх проведення студенти повинні:

- працювати із спеціальною та навчальною літературою, джерелами права, правозастосовчими та правотлумачними актами;
- правильно оперувати державно-правовими поняттями;
- вдало застосовувати загальнотеоретичні поняття та конструкції під час розв'язання конкретної життєвої ситуації.

2. Результати навчання за дисципліною

Студент має знати та розуміти, вміти:

ПРН2. Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання.

ПРН6. Оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему.

ПРН13. Пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту.

3. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	Усього	у тому числі				
л.		с.	п.	Лабор.	с.р.	
Змістовий модуль 1.						
Держава і право Стародавнього Вавилону	4	2	2			
Держава і право стародавнього Єгипту	4	2	2			
Стародавній Китай: державний устрій та суспільний лад	4	2	2			
Стародавній Китай: концептуальні ідеї та їх вплив на формування китайського права	4	2	2			
Стародавня Індія: зародження цивілізації та імперії	4	2	2			
Суспільно-політичний устрій та право Ст. Індії	4	2	2			
Стародавня Індія: реформаційні вчення та їх вплив на формування суспільно-політичних відносин	3		2			1
Держава і право Стародавньої Греції. Держава і право Стародавньої Греції – Спарта. Держава і право Стародавніх Афін	4		2			2
Стародавній Рим: держава і право	1					1
Стародавній Рим періоду ранньої республіки та римських завоювань	1					1
Стародавній Рим: епоха римських завоювань, підкорення Середземномор'я та розвиток рабовласницького господарства. Давньоримська монархія	1					1
Модульний контроль	2					
Разом за змістовим модулем 1	36	12	16			6
Змістовий модуль 2.						
Ранньофеодальна держава і право в країнах Європи та Азії	1					1
Станово-представницька монархія в країнах Західної Європи та Московії	1					1
Абсолютна монархія в країнах Західної Європи та Російської імперії	1					1
Держава і право Англії, США, Франції XVII – XIX ст.	1					1
Держава і право Німеччини XIX ст.	1					1
Державно-правовий розвиток країн світу у XX ст.	1					1
Розпад колоніальних імперій та виникнення незалежних держав в Азії, Африці та Латинській Америці	1					1
Модульний контроль	2					
Семестровий контроль	15					
Разом за змістовим модулем 2	24					7
Усього годин	60	12	16			13

Тематичний план для заочної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	заочна форма					
	Усього	у тому числі				
л.		с.	п.	Лабор.	с.р.	
Змістовий модуль 1.						
Держава і право Стародавнього Вавилону	4	1	1			2
Держава і право стародавнього Єгипту	4	1	1			2
Стародавній Китай: державний устрій та суспільний лад	4	1	1			2
Стародавній Китай: концептуальні ідеї та їх вплив на формування китайського права	2					2
Стародавня Індія: зародження цивілізації та імперії	4	1	1			2
Суспільно-політичний устрій та право Ст. Індії	2					2
Стародавня Індія: реформаційні вчення та їх вплив на формування суспільно-політичних відносин	2					2
Держава і право Стародавньої Греції. Держава і право Стародавньої Греції – Спарта. Держава і право Стародавніх Афін	4					4
Стародавній Рим: держава і право	2					2
Стародавній Рим періоду ранньої республіки та римських завоювань	2					2
Стародавній Рим: епоха римських завоювань, підкорення Середземномор'я та розвиток рабовласницького господарства. Давньоримська монархія	4					4
Разом за змістовим модулем 1	34	4	4			26
Змістовий модуль 2.						
Ранньофеодальна держава і право в країнах Європи та Азії	4					4
Станово-представницька монархія в країнах Західної Європи та Московії	4					4
Абсолютна монархія в країнах Західної Європи та Російської імперії	4					4
Держава і право Англії, США, Франції XVII – XIX ст.	4					4
Держава і право Німеччини XIX ст.	4					4
Державно-правовий розвиток країн світу у XX ст.	4					4
Розпад колоніальних імперій та виникнення незалежних держав в Азії, Африці та Латинській Америці	2					2
Разом за змістовим модулем 2	26					26
Усього годин	60	4	4			52

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I.

Тема 1. Держава і право Стародавнього Вавилону

Характеристика країн Стародавнього Сходу. Царство Аккаду – реформи Саргона. Правління шостого царя I Вавилонської династії Хаммурапі. Нововавільонське царство – реформи Навуходоносора II. Суспільний лад Ст. Вавилону. Правовий статус тамкарів у Ст. Вавилоні. Правовий статус верховного правителя у Ст. Вавилоні. Збройні сили Ст. Вавилону. Закони царя Хаммурапі. Інститут права власності у Ст. Вавилоні. Особливості договору найму (оренди) у Ст. Вавилоні. Особливості шлюбно-сімейного права у Ст. Вавилоні. Інститут спадкування у Ст. Вавилоні. Злочини і покарання у Ст. Вавилоні.

Тема 2. Держава і право стародавнього Єгипту

Раннє Царство - об'єднання двох царств Верхнього і Нижнього Єгипту. Стародавнє царство та перші піраміди у Ст. Єгипті. Середнє Царство та будівництво перших фортець – Сенусерт III. Нове Царство – Хатшепсут та Тутмос III. Військова реформа Тутмоса III та похід на Мігіддо. Релігійна реформа Аменхотепа IV. Спроби Сети I та Рамзеса II у XIII ст. до н.е. відродити сильну централізовану державу у Ст. Єгипті. Передумови та наслідки укладення мирного договору між Рамзесом II та хеттським царем Хаттусілі у XIII ст. до н.е. Правовий статус жерців у Ст. Єгипті. Правовий статус рабів у Ст. Єгипті. Правовий статус фараона у Ст. Єгипті. Армія Ст. Єгипту. Особливості зобов'язального права у Ст. Єгипті. Характерні риси шлюбно-сімейного права у Ст. Єгипті.

Тема 3-1. Стародавній Китай: державний устрій та суспільний лад

Давньокитайська державність Шань-Інь. Розвиток державності у період Західного та Східного Чжоу. Імперія Цінь Шіхуана. Велика Китайська стіна. Великий шовковий шлях та його значення для розвитку державності у Ст. Китаї. Реформи Шан-Яна. Освітня реформа У-Ді у II ст. до н.е. Особливості суспільного ладу Стародавнього Китаю – ранги спадковості. Правовий статус Верховного правителя у Ст. Китаї. Апарат управління Верховного правителя у Ст. Китаї. Адміністративна реформа Шан Яна. Військо та флот Ст. Китаю.

Тема 3-2. Стародавній Китай: концептуальні ідеї та їх вплив на формування китайського права

Конфуцій – вчитель десяти тисяч поколінь. Конфуцій та його вчення про ідеальне суспільство. Ідеальна держава і право Конфуція. Соціальна утопія маоїзму. Легізм – основа військової деспотичної держави. Даосизм та його вплив на старокитайське суспільство. Основні засади даосизму у Ст. Китаї. Розвиток інституту права власності у Ст. Китаї. Інститут злочину та покарання у Ст. Китаї. Характерні риси шлюбно-сімейного права у Ст. Китаї.

Тема 4-1. Стародавня Індія: зародження цивілізації та імперії

Священні річки Інд та Ганг. Сліди української мови у Ведах та Санскриті. Основні життєві цінності стародавніх індійців. Джерела про Ст. Індію: веди, сутри, шастри, махабхарата та рамаяна. Артхашастра – трактат про мистецтво правління країною. Періодизація Ст. Індійської цивілізації. Індська (Хараппська) цивілізація. Ведійська цивілізація в долині Гангу. Похід Олександра Македонського в Північну Індію. Імперія Маур'їв у Ст. Індії. Поділ суспільства на варни у Ст. Індії. Імперія Гуптів.

Тема 4-2. Суспільно-політичний устрій та право Ст. Індії

Суспільний устрій Ст. Індії. Варни та касты: брахмани, кшатрії, вайші, шудри, ачхурі. Ендогамні колективи – джати. Визначення соціального статусу ст. індійця. Рабство

та наймана праця. Міські та сільські общини. Характеристика державного ладу Ст. Індії. Право Ст. Індії. Право власності за Законами Ману. Зобов'язальне право. Шлюбно-сімейні правові відносини у Ст. Індії. Особливості спадкування. Злочини та покарання за Законами Ману. Судовий процес.

Тема 4-3. Стародавня Індія: реформаційні вчення та їх вплив на формування суспільно-політичних відносин»

Релігія Вед. Реформаційні вчення – упанішади (колесо життя). Йога та аскетизм – реформаційні вчення стародавніх індійців. Індійський аскетизм. Джайнізм. Ранній буддизм та буддизм Махаяни. Вплив буддизму на політичний та економічний розвиток країни. Індуїзм.

Тема 5-1. Держава і право Стародавньої Греції

Утворення перших держав у Ст. Греції – мінойська державність. Утворення перших держав у Ст. Греції – мікенська державність. Гомерівський (передполісний) період в грецькій історії. Іліада» та «Одісея» Гомера. Особливості суспільного та державного ладу у Гомерівський період. Архаїчна Греція – формування полісного суспільства. Архаїчна Греція – формування полісного суспільства. Грецький поліс та його громадяни. Грецька тиранія.

Тема 5-2. Держава і право Стародавньої Греції - Спарта

Утворення та розвиток спартанської держави. Відмінність Спарти від інших античних міст-держав та давньосхідних царств. Афінівський морський союз. Конфлікт між Спартою і Афінами за гегемонію на суші і морі – Пелопоннеська війна (431-404 рр. до н.е.) та її наслідки. Битва при Саламіні та її значення для Стародавніх Афін. Особливості суспільного устрою: спартанці, ілоти, періеки. Спартанець – повноправний громадянин і воїн. Виховання дітей у Спарті. Державний устрій Спарти: цар, герусія (рада старійшин), апелла, колегія ефорів, судові органи, військо спартанців. Особливості шлюбно-сімейних відносин у Спарті. Характерні риси права Спарти.

Тема 5-3. Держава і право Стародавніх Афін

Утворення Афінівської держави: реформи Тесея та Драконта. Реформи Солона – Афіни. Реформи Пісистра та Клісфена – Афіни. Афіни періоду греко-перських війн. Реформи Ефіальта і Перикла. Особливості державного устрою: народні збори (еклесія) – верховний орган Афінівської держави, рада 500 (буле) – другий за значенням орган Афінівської держави, колегія стратегів та архонтів, колегія 10 стратегів в Афінах. Суд присяжних (геліея) – одним з найдемократичніших установ в Афінах. Судова система Ст. Афінів. Особливості суспільного устрою. Правовий статус афінівського громадянина. Правовий статус раба у Ст. Афінах. Метики. Джерела права. Перші систематизовані закони – «Закони Драконта». Характерні риси права власності та зобов'язального права. Особливості шлюбно-сімейного та спадкового права Ст. Афінів. Характерні риси кримінального права. Особливості судового процесу у Ст. Афінах.

Тема 6-1. Стародавній Рим: держава і право

Зародження римської цивілізації. Періодизація Давньоримської цивілізації. В історії Стародавнього Риму виділяють три основні періоди державності: царський (VIII – VI ст.ст. до н.е.); республіканський (V – I ст.ст. до н.е.), монархічний (I ст. до н.е. – 476 р. н.е.). Найдавніші поселення Італії. Культури террамаре, вілланова. Основна маса населення Італії в I тис. до н.е. – італки. Етрусська епоха. Суспільно-політичний устрій етрусків. Союз автономних міст етрусків. Грецька колонізація Італії. Найбільш великі і впливові міста – Сиракузи, Сибарис, Тарент, Гела тощо. Деякі міста самі виводили власні колонії, як от Сиракузи заснували міста Акри, Касмени і Камарину. Утворення

Стародавнього Риму. Царська влада Давнього Риму налічує 7 царів – Ромула, Нуму Помпілія, Тулла Гостилія, Анка Марція, Тарквінія Пріска, Сервія Тулія та Тарквінія Гордого. Суспільний лад та державний устрій Давнього Риму. Римська сім'я. Формування спадкової аристократії з її привілейованим становищем. За нею закріплюється назва патриції. Правовий статус плебеїв, клієнтів та рабів. Характерні риси державного устрою Давнього Риму: народні збори, цар (вождь, рекс), сенат, жрецькі колегії. Реформи Сервія Туллія. Боротьба плебеїв і патриціїв.

Тема 6-2. Стародавній Рим періоду ранньої республіки та римських завоювань

Встановлення Римської гегемонії в Італії. Характерні риси суспільного ладу Римської Республіки. Особливості набуття та втрати громадянства часів республіки. Нобіліті (nobilitas) «благородний, знатний стан». Інші верстви населення: вершники, вільновідпущеники (лібертини), латини (latini) та peregrini (peregrini). Правове становище рабів. Державний устрій: народні збори, трибутні збори, сенат, магістратура. Магістратура включала в себе два види магістратів: ординарні та екстраординарні (надзвичайні). Консули, претори, цензори, народні трибуни, едили, квестори. Екстраординарною магістратурою в Римі був диктатор. Римська армія. Судові органи Давнього Риму.

Тема 6-3. Стародавній Рим: епоха римських завоювань, підкорення Середземномор'я та розвиток рабовласницького господарства

Римська республіка між двома Пунічними війнами: причини та наслідки війн. Карфаген та Ганнібал. Завоювання римлянами греко-елліністичного світу. Встановлення тісних зв'язків з греко-елліністичним світом. Перша та Друга Македонські війни. Сирійська війна. Третя Македонська війна. Ахейський союз міст, що виступив проти Риму. Правовий статус римських провінцій. Соціально-економічний устрій римської республіки. Формування величезних земельних володінь – сільськогосподарських маєтків – латифундуй. Правовий статус нобілів – багаті верхівки римського суспільства. Вершники – торгово-фінансова знать. Розвиток рабства.

Тема 6-4. Давньоримська монархія

Рим періоду переходу від республіки до монархії. Суспільно-політичний устрій Риму періоду принципату. Суспільно-політичний устрій Риму періоду домініанту. Пізня Римська імперія: правління Діоклетіана та Костянтина. Закони XII таблиць у Римі та інші джерела права. Кодифікація Юстиніана (VI ст. н.е.). Основні риси права у Римі періоду республіки. Право Римської імперії. Рецепція римського права в епоху Середньовіччя.

Змістовий модуль II.

Тема 7. Ранньофеодальна держава і право в країнах Європи та Азії

Основні етапи історії розвитку феодальної держави та права. Становлення феодального права. Класи та стани при феодализмі. Виникнення васальних відносин. Характерні риси феодального права. “Право-привілей”, “кулачне” право. Магдебурзьке право. Виникнення держави франків: держава Меровінгів; імперія Каролінгів. Розпад Франкської імперії. Верденський трактат. Реформи Карла Мартелла. Формування феодальних відносин. Розвиток феодальної власності на землю. Феодальний імунітет. Васалітет. Державний лад. Двіріцево-вотчинна система управління. Суспільний лад. Марка – община франків. Варварські правди. Джерела та основні риси права Франкської держави. “Салічна правда”: суд, злочини і покарання, майнові відносини. Монголо-татарська держава і право (XIII-XV ст.). Виникнення держави Чингізхана. Родовий та військово-феодальний принципи управління. Суспільний лад. Право. Розпад імперії (1227 р.). Золота Орда: суспільний лад, державний лад. Особливості верховної влади хана. Курултай – колегіальний орган влади в Золотій Орді. Місцеві органи управління Золотої Орди. Система центральних органів влади. Право. Велика Яса Чингізхана (1206 р.):

майнові відносини, шлюбно-сімейне право, злочини і покарання.

Тема 8. Станово-представницька монархія в країнах Західної Європи та Московії

Утворення станово-представницької монархії у Франції. Генеральні та провінційні штати. Великий березневий ордонанс 1357 р. Посилення королівської влади. Центральне та місцеве управління. Судова система. Розвиток феодального права. Станово-представницька монархія в Англії. Велика хартія вільностей 1215 р. Виникнення та діяльність парламенту. Центральні органи влади та місцеве самоуправління. Судові органи. Право. “Загальне право”. Статутне право. Право справедливості. Особливості станово-представницької монархії в Німеччині. “Золота булла” 1356 р. Рейхстаг та ландтаги. “Кароліна” – кодекс феодального кримінального та кримінально-процесуального права феодально-роздробленої Німеччини.

Тема 9. Абсолютна монархія в країнах Західної Європи та Російської імперії

Причини формування феодальної абсолютної монархії. Французький класичний абсолютизм. Ліквідація станово-представницьких органів та посилення королівської влади. Створення бюрократичного апарату управління. Армія і поліція. Судова система. Розвиток права. Злочини та покарання. Судочинство. Особливості англійського абсолютизму. Королівська влада і парламент. Центральні органи влади та управління. Держава і церква. Місцеве управління. Поліція. Судова система. Кримінальне право. “Криваве законодавство.” Судовий процес. Абсолютна монархія в Німеччині, її особливості. Князівський абсолютизм. Роль бюрократичного апарату, суду, армії, поліції. Джерела та характерні риси права. Абсолютна монархія в Росії. Особливості суспільного ладу. Державний лад Російської Імперії. Державні реформи Петра I. Створення регулярної армії, поліції. Тюремна система. Прокуратура. Жалувані грамоти дворянству та містам Катерини II. Правове становище губерній Російської імперії. Розвиток права. Право та процес за “Артикулами військовими з коротким тлумаченням” 1716 р. Кодифікація законодавства у першій половині XIX ст. Повне зібрання Законів Російської Імперії. Звід законів Російської імперії. “Уложення про покарання кримінальні та виправні” 1845 року. Майнове право. Зобов’язальне право. Шлюбно-сімейне право. Спадкове право. Судовий процес.

Тема 10. Держава і право Англії, США, Франції XVII – XIX ст.

Передумови і особливості буржуазної революції в Англії. Основні етапи революції, їх характеристика. Встановлення і законодавче оформлення в Англії конституційної монархії. Розвиток парламентаризму. Війна за незалежність та утворення США. Декларація незалежності 1776 р. Формування конфедеративної держави. Статті конфедерації 1781 р. Перетворення конфедерації у федерацію. Конституція США 1787 р. Білль про права 1789-1791 рр. Громадянська війна між Північчю і Півднем, її вплив на подальший розвиток законодавства США. Велика французька буржуазна революція, її основні етапи. Декларація прав людини і громадянина 1789 р. Встановлення і законодавче оформлення конституційної монархії. Конституція 1791 р. Перша республіка в Франції. Якобінська диктатура і її соціально-економічні заходи. Термідоріанська реакція і встановлення республіки. Консульство та імперія Наполеона Бонапарта.

Тема 11. Держава і право Німеччини XIX ст.

Падіння “Священної Римської імперії германської нації.” Утворення Німецького союзу. Революція 1848 р. Конституція Пруссії 1850 р. Об’єднання Німеччини на чолі з Пруссією. Утворення Німецької імперії. Конституція 1871 року. Державний лад імперії та її політичний режим. Суд. Поліція. Право. Кримінальний кодекс 1871 року. Кримінально-процесуальний кодекс 1877 р. Цивільне уложення 1900 р.

Тема 12. Державно-правовий розвиток країн світу у XX ст.

Третя республіка у Франції. Зміни в державному апараті Франції після першої

світової війни. Посилення ролі уряду. Падіння Третьої республіки. Централізація державного апарату в Англії. Послаблення ролі парламенту і зростання впливу уряду. Делеговане законодавство. Виборчі реформи у Великій Британії. Посилення президентської влади в США. Централізація державного апарату. “Новий курс” президента Ф.Рузвельта. Каральні органи США. Поправки до американської Конституції.

Встановлення та законодавче оформлення фашистської диктатури в Італії. Корпоративна держава в Італії. Листопадова революція 1918 р. в Німеччині. Веймарська республіка та її Конституція. Встановлення фашистської диктатури, її державний механізм та політичний режим. Державно-правовий розвиток Японії. Фашизація державного устрою. Особливості японського фашизму. Утворення Четвертої республіки у Франції. Конституція 1946 року. Виникнення П'ятої республіки. Загальна характеристика Конституції 1958 р. Крах фашистської держави в Німеччині. Утворення ФРН та її Конституція 1949 року. Об'єднання ФРН та НДР у 1990 р. Криза та крах фашизму в Італії. Проголошення республіки. Конституція 1947 р. Післявоєнний розвиток Японії. Конституція 1947 р. Формування органів державної влади і управління. Народно- демократичні революції в країнах Європи. Основні державно-правові та соціальні перетворення. Посилення диктатури комуністичних партій. Спроби звільнення ряду держав Європи від тоталітарних режимів. Втручання СРСР. Криза та розпад системи соціалістичних держав. Демократичні революції в країнах Європи 1989-1990 рр. і ліквідація тоталітарних режимів.

Тема 13. Розпад колоніальних імперій та виникнення незалежних держав в Азії, Африці та Латинській Америці

Розпад колоніальних імперій та виникнення незалежних держав в Азії, Африці, Латинській Америці. Становлення їх національної державності. Конституційний розвиток незалежних держав.

5. Контроль навчальних досягнень

5.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

для денної форми навчання

№ з/п	Вид діяльності студента	Макс. кількість балів за одиницю	Зм.Модуль 1		Зм.Модуль 2	
			Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид	Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид
1	Відвідування лекцій	1	6	6		
2	Відвідування семінарських занять	1	8	8		
3	Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5	1	5
4	Робота на семінарських заняттях	10	8	80		
5	Виконання модульної контрольної роботи	25	1	25	1	25
	Макс. кількість балів за видами поточного контролю (МВ)	-		124		30
	Разом			154		
	Коефіцієнт			0,649		
	Підсумковий бал			100		

для заочної форми навчання

№ з/п	Вид діяльності студента	Макс. кількість балів за одиницю	Зм.Модуль 1		Зм.Модуль 2	
			Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид	Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид
1	Відвідування лекцій	1	2	2		
2	Відвідування семінарських занять	1	2	2		
3	Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5	1	5
4	Робота на семінарських заняттях	10	2	20		
	Макс. кількість балів за видами поточного контролю (МВ)	-		29		5
	Разом			34		
	Коефіцієнт			2,94		
	Підсумковий бал			100		

5.2. Завдання для самостійної роботи та критерії оцінювання

Завдання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Оформити зошит першоджерел.
2. Оформити зошит з основними термінами з дисципліни.

Критерії оцінювання

Бал	Критерій
5	студент засвоїв теоретичний матеріал, який винесений на самостійну роботу, застосування для оформлення результатів самостійної роботи не тільки рекомендованої, а й додаткової літератури та творчого підходу; чітке володіння понятійним апаратом, теорією; вміння використовувати їх для виконання конкретних практичних завдань, розв'язання ситуацій. Оформлення результатів самостійної роботи повинно бути логічним та послідовним.
3-4	студент засвоїв теоретичний матеріал з відповідної теми який винесений на самостійну роботу, та наявне вміння орієнтуватися в ньому, усвідомлене застосування знань для розв'язання практичних задач. Оформлення виконаного завдання з самостійної роботи має бути послідовним.
1-2	студент не повністю засвоїв тему для самостійного опрацювання не досконало володіє основними поняттями та положеннями навчальної дисципліни, невпевнено орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, непереконливо відповідає, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність знань.
0	студент не опанував навчальний матеріал з відповідної теми для самостійного опрацювання, не знає основних понять і термінів наукової дисципліни, не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутнє наукове або логічне мислення.

5.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в письмовому вигляді з використанням різних завдань. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістового модуля.

Критерії оцінювання

Бал	Критерії
24-25	Студент вирішив всі завдання абсолютно вірно і повно дав відповіді на питання як теоретичного, так і практичного характеру. Логічно і послідовно аргументував і виклав свою точку зору.
20-23	Студент вирішив завдання з 1 помилкою, відповідь на питання містить повне розгорнуте, правильне та обгрунтоване викладення матеріалу, допущено 2-3 помилки при вирішенні практичних завдань.
15-19	Студент правильно і повно вирішив більшість, але не всі завдання, відповідь на запитання є не повністю аргументованою; допускає незначні неточності
10-14	Студент правильно вирішив половину завдань; думка викладена з порушенням логіки подання матеріалу. Студент правильно вирішив ситуацію, проте не зовсім слушно аргументує її, або враховує не всі, а деякі умови ситуації. Вирішує декілька завдань поверхнево.
5-9	Студент вирішив трохи менше половини завдань; може дати визначення юридичного поняття. Відповідь на запитання дає неповно і поверхнево.
0-4	Студент не вирішив більшість завдань або вирішив неправильно; відповіді на питання є неповними; неправильно обгрунтовує своє рішення.

5.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Навчальні досягнення студентів з дисципліни оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок на семінарських заняттях та під час виконання самостійної роботи, розширення кількості підсумкових балів до 100. Проміжний контроль.

Семестровий контроль знань студентів у формі екзамену з дисципліни «Історія держави і права» здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістових модулів: «Історія держави і права України», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Історія вчень про державу та право».

5.5. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична карта дисципліни

для денної форми навчання

Разом: 60 год., із них: лекції– 12 год., семінарські заняття– 16 год., модульний контроль – 4 год., самостійна робота– 13 год., семестровий контроль – 15 год.

Тиждень	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Модулі (бали)	Змістовий модуль 1 (124 б)						Змістовий модуль 2 (30 б)	
Лекції (бали)	<i>Л1 (1б)</i> <i>Л2 (1б)</i>	<i>Л3 (1б)</i>	<i>Л4 (1б)</i>	<i>Л5 (1б)</i>	<i>Л6 (1б)</i>			
Семінарські заняття (бали)	<i>С1 (11б)</i> <i>С2 (11б)</i>	<i>С3 (11б)</i>	<i>С4 (11б)</i>	<i>С5(11б)</i>	<i>С6(11б)</i>	<i>С7(11б)</i> <i>С8 (11б)</i>		
Самостійна робота	Самостійна Робота (5 балів)						Самостійна Робота (5 балів)	
Поточний контроль (вид, бали)	МКР 0– 25						МКР 0– 25	
Підсумковий контроль (вид, бали)	Проміжний контроль– 100 балів							

для заочної форми навчання

Разом: 60 год., із них: лекції– 4 год., семінарські заняття – 4 год., самостійна робота– 52 год.

Тиждень	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Модулі (бали)	Змістовий модуль 1 (29 б)			Змістовий модуль 2 (5 б)				
Лекції (бали)	<i>Л1 (1б)</i>	<i>Л2(1б)</i>						
Семінарські заняття (бали)		<i>С1 (11б)</i>	<i>С2(11б)</i>					
Самостійна робота	Самостійна Робота (5 балів)			Самостійна Робота (5 балів)				
Підсумковий контроль (вид, бали)	Проміжний контроль - 100 балів							

8. Рекомендовані джерела

Базові

1. Аніщук Н. В. Історія держави і права зарубіжних країн / Н. В. Аніщук, О. В. Горяга, Я. В. Шевчук–Бела ; Нац. ун–т «Одес. юрид. акад.». О. : Фенікс, 2013. 157 с.
2. Бостан Л. М. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб.: рекомендовано МОН України [2-ге вид., перероб. і доп.]. Київ : Центр навчальної літератури, 2016. 872 с.
3. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: ЦНЛ, 2019. 730 с.
4. Грубінко А. В. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / А. В. Грубінко. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. 655 с.
5. Історія держави і права зарубіжних країн \ : Хрестоматія: Навч. посіб. для студ. юридичних спец. вищ. закл. освіти / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, НДІ держ. будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України ; упоряд. В. Д. Гончаренко [та ін.] ; ред. В. Д. Гончаренко. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. 716 с.
6. Історія держави і права зарубіжних країн у схемах : для студ. I курсу /Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого ; уклад. С. І. Власенко [та ін.]. Х. : Нац. юрид. акад. України, 2007. 34 с.
7. Історія держави і права зарубіжних країн. Новітній час (1918 – поч XXI ст.). Автор. кол.: Тищик Б., Липитчук О., Кольбенко А. Львів: Світ, 2016. 720 с.
8. Історія держави і права зарубіжних країн. Правові джерела: навч. посібник / упоряд. Г. І. Трофанчук. К. : Юрінком Інтер, 2008. 347 с.
9. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / Укооспілка, Львів. комерц. акад. ; [уклад. Вдовичин І. Я.]. Львів : Вид–во Львів. комерц.акад., 2015. 591 с.
10. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / упоряд.: І.В.Тетарчук, Т.Є.Дяків. Київ: ЦУЛ. 2015. 172 с.
11. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки ; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головка О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків : Майдан, 2020. 618 с.
12. Історія держави і права зарубіжних країн в питаннях і відповідях: навч. посіб. / Д. А. Тихоненков. - Харків : Право, 2019. 247 с.
13. Історія держави і права зарубіжних країн. Довідник / за ред. канд. юрид. наук, доц. каф. історії права та держави юрид. ф-ту Київ. Нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка Ю. В. Цветкової. - Київ : Інтерсервіс, 2018. 98 с.
14. Історія держави і права зарубіжних країн: дефініції, схеми, таблиці: навч. посіб. / В. Д. Яремчук ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. - Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 243 с.
15. Калганова О. А. Історія держави і права зарубіжних країн (у визначеннях і схемах) [Текст] : навч. посіб. / О. А. Калганова, Т. М. Супрун ; Держ. податк. служба України, Нац. ун–т держ. податк. служби України. Ірпінь : Вид–во Нац. ун–ту ДПС України, 2014. 102 с.
16. Макаруч В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник; 8-ме вид., доповн. Київ : Атіка; Харків : Право, 2015. 624 с.

17. Никифорак М. В. Історія держави і права зарубіжних країн : Навч. програма / М. В. Никифорак ; Чернівецький національний ун–т ім. Юрія Федьковича. Чернівці : Рута, 2005. 47 с.
18. Орленко В. Історія держави і права зарубіжних країн: посібник для підготовки до іспитів. Київ : Ін Юре, 2015. 244 с.
19. Сопільник Л. І. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб./ Л. І. Сопільник, М.–Б. І. Камінський ; Приват. вищ. навч. закл. «Львів. ун–т бізнесу та права». Л. : Вид–во Львів. політехніки, 2012. 499 с.
20. Тетарчук І., Дяків Т. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ, ЦУЛ. 2020. 172 с.
21. Тихоненков Д.А. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. Харків : Право, 2017. 246 с.
22. Тищик Б. Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Новий час (XVII ст. – 1918 р.) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Б. Й. Тищик. Л. : Світ, 2013. 750 с.
23. Тищик Б., Липитчук О., Кальченко А. Історія держави і права зарубіжних країн. Новітній час (1918 р. - початок ХХІ ст.): навчальний посібник. Львів. Світ, 2016. 720 с.
24. Тищик Б.И. Італія: історія держави і права. (V – поч. ХХІ ст.). – Навч. посібник. – Л: Світ, 2015.
25. Трофанчук Г. І. Історія держави і права зарубіжних країн. Підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 448 с.
26. Трофанчук Г. І. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / Г. І. Трофанчук. К. : Юрінком Інтер, 2019. 448 с.
27. Трофанчук Г.І. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник. Вид-во "Юрінком Інтер" 2022. 568 с.
28. Тетарчук І.В. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2020. 172 с.
29. Тетарчук І.В. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2022. 220 с.
30. Хома П. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник. Київ: Каравела, 2015. 480 с.
31. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. Київ: ТОВ «Олан». 2006. 351с.
32. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн: хрестоматія: навч. посіб. / Київ: Олан. 2003. 307 с.
33. Шигаль Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн курс лекцій / Д. А. Шигаль. Х. : ФІНН, 2010. 340 с.
34. Щербатюк В.М. Історія держави і права зарубіжних країн: конспект лекцій. Вид-во "Фенікс" 2021. 536 с.
35. Яремчук В. Д. Історія держави і права зарубіжних країн: універс. довід. / В. Д. Яремчук. Львів : БОНА, 2015. 399 с.

Додаткові

1. Акунін О.С. Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки (1492-1918 рр.): Хронологія подій. Навчальний посібник. — Миколаїв: ТОВ «Фірма «Іліон», 2013. – 575 с.
2. Балух В.О, Коцур В.П. Історія Стародавнього Риму. Навч. пос. Чернівці: «Книги –ХХІ», 2005. 680 с.

3. Балух В.О. Візантиїстика: Курс лекцій. – Чернівці: Книги – XXI, 2006. – 606 с.
4. Балух В.О. Історія античної цивілізації: у 3-х т. – Т.1. Стародавня Греція: Підручник. – Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2007. – 658 с.
5. Балух В.О. Історія античної цивілізації: у 3-х т. – Т.2. Стародавній Рим: Підручник. – Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2008. – 848 с.
6. Балух В.О. Коцур В.П. Історія середніх віків. Том 2. Частина 1. Високе і пізніє середньовіччя. Чернівці: Наші книги, 2011. 616 с.
7. Балух В.О., Коцур В.П. Історія середніх віків: у 2-х т. – Т.1 Раннє Середньовіччя: курс лекцій. Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2010. – 496 с.
8. Балух В.О., Коцур В.П. Історія середніх віків: у 2-х т. – Т.2 Високе і пізніє Середньовіччя: курс лекцій. Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2010. – 616 с.
9. Балух В.О., Коцур В.П. Історія середніх віків. Том 2. Частина 2. Високе і пізніє середньовіччя. Чернівці: Наші книги, 2011. 313 с.
10. Барабаш Б. Судова система штатів у США та її функціонування // Право України. - 2001. - №8. – С.117-120.
11. Бернхем В. Вступ до правової системи США. – К.: Україна. Войтович, Л.В, 2011.
12. Білик О. М. Еволюція системи освіти Японії та місце естетичного виховання в її структурі / О. М. Білик // Молодь і ринок. – 2010. – № 3. – С. 139–144.
13. Бондарчук Л. В. Литвинюк Л. В., Дорох А. В. Європейський Союз та основні етапи його створення, наслідки та механізм взаємодії. Young Scientist. Економічні науки. 2018. № 5 (57). С. 681-684.
14. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн. 2 е вид. перероб. й доп. : Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.
15. Брокгауз. Історія Німеччини у світлинах / Пер. з нім. – К.: Юніверс, 2010. – 568 с.
16. Бураков Ю.В., Питльована Л.В. Нариси історії Англії нового часу: навч. посіб. з курсу «Країнознавство» для студентів ВНЗ. – Львів: Центр Європи, 2003. – 128 с.
17. Гончар Б.М. Всесвітня історія / Гончар Б.М. – К.: Знання, 2007. – 694 с.
18. Гончар В. Становлення парламентаризму: досвід Великобританії для України // Державне управління та місцеве самоуправління. – 2017. – 3(34). – 12-16.
19. Грищенко О.П. Сімейне право в законах Хаммурапі. Літописець: Збірник V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Права людини: історичний вимір і сучасні тенденції» (м. Житомир, 7 грудня 2017 року), 2018. С. 221-224.
20. Дахно І. І. Право Європейського Союзу: навчальний посібник. Київ : Центр учб. літ., 2018. 415 с.
21. Дедурін Г. Г. Деформація правоохоронної функції держави у Німеччині внаслідок встановлення нацистської диктатури. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми: тези доп. круглого столу (м. Харків, 27 жовт. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 72-74.
22. Дедурін Г. Г. Історична практика застосування «сухого закону» в Росії / СРСР та США: плюси та мінуси. Формування тверезого способу життя в сім'ї та суспільстві. Львів: ЛНМУ ім. Данила Галицького, 2016. С. 105-110.
23. Дейвіс Н.. Європа: Історія. Переклад з англійської П. Таращук, О. Коваленко. – К.: Основи, 2012.
24. Джонатан Гілл. Історія християнства. – К.: Темпора, 2010. – 560 с.
25. Джонатан Фенбі. Альянс. – К.: Темпора. – 2010. – 542 с.

26. Єфремова Н. Конституція Царства Польського: причини прийняття та значення // Вісник Центральної виборчої комісії. – № 2(26). – 2913. – С.61-65.
27. Загуменна, Ю. Генеза та еволюція безпекової проблематики в історії політико-правової думки стародавнього Китаю та стародавньої Індії. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право», 2021. № 31. С.17-26.
28. Захарченко, П., Мірошніченко М. Станово-представницька монархія в Росії: науковий дискурс історика права. 2021. С.10-15.
29. Зашкільняк Л. (ред.) Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів. — Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. 660 с.
30. Зінченко О.В. Порівняльний аналіз Конституцій Польщі і Франції 1791 р. // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» № 1 (28) 2016. – С.163-172.
31. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2002): навчальний посібник / Іваницька О.П. – Вінниця: Вид-во «Фоліант», 2003. – 560 с.
32. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2002): навчальний посібник. Вінниця, 2011.
33. Ізарова І.О. Римське приватне право : навч. посібник для студентів ВНЗ / [І.О. Ізарова, Т.М. Вахонєва, Н.В. Павловська]; за ред. канд. юрид. наук І.О. Ізарової. – Чернігів : Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2010. – 300 с.
34. Історія Візантії. Вступ до візантистики. Львів: Апріорі, 1999.
35. Історія кельтів: / Даїті О. Огейн; з англ. пер. Тарас Бойко. – К.: Вид-во Жупанського, 2011. – 240 с.
36. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505-1795. Громадяни, їхня держава. Суспільство, культура / Анджей Сулима Камінський; переклад з польської Я.Стріхи. – К.: Наш час, 2011. – 263 с.
37. Калашников В. М., Малишко В. М. Формування інститутів держави і права в США ранньої доби (1607–1775 рр.): Монографія. За ред. і з передмовою І. Б. Усенка. Київ : Логос, 2015. 406 с.
38. Калюжний Р.А. Римське приватне право : курс лекцій / Р.А. Калюжний. – Київ : Істина, 2005. – 144 с.
39. Калюжний Р.А. Римське приватне право : підручник [для вищих навч. закладів] / Калюжний Р.А., Вовк В.М. ; [гол. ред. Гайдук Н.М.]. – Київ : Атіка, 2012. – 407 с.
40. Кирда А. Г. Особливості розвитку цілей в системі освіти Японії : [формув. цілей освіти в педагогіці Японії у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.] / А. Г. Кирда // Університет. – 2007. – № 6. – С. 30–35.
41. Кириченко В.П. Нова історія країн Азії, Африки та Латинської Америки Навч. посібник. Київ: Либідь, 2002. 168 с.
42. Клець, В.К. Посібник до вивчення дисципліни «Історія Великої Британії» [Текст] / В.К. Клець. –Д.: РВВ ДНУ, 2018. – 40 с.
43. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки. Львів: Афіша, 2005. 430 с.
44. Кольбенко А. Передумови прийняття, зміст та значення першої Конституції Франції 1791р. // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2015. Випуск 61. С. 146–150.
45. Комарова Т. В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС: монографія. Харків : Право, 2018. 528 с.

46. Комарова Т.В. Організація судової системи Європейського Союзу // Вісник НАН України. – 2018. - №1. – С.79-96.
47. Комарова Т.В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС: монографія / Т.В. Комарова. – Харків: Право, 2018. – 528 с.
48. Конституція Французької Республіки (з передмовою Володимира Шаповала) / В.М. Шаповал – К.: Москаленко О.М., 2018. – 56 с.
49. Кривошея І. І., Барвінок О. Історія Великої Британії. Київ : КНТ, 2017. 208 с.
50. Крижановська О.О., Крижановський О.П. Історія середніх віків: Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя. Курс лекцій. Київ: Либідь, 2004. 368 с.
51. Кріль М. Історія країн Центрально-Східної Європи. Навчальний посібник Київ: Україна, 2008. — 284 с.
52. Лисенко О. М., Муравйов В. І., Святун О. В. та ін. Європейське право: право Європейського союзу. У 4-х кн. Кн. 1 : Інституційне право Європейського союзу. Київ : ІнЮре, 2015. 312 с.
53. Логвиненко Є. С. Покарання військових в античних державах. Право і Безпека. 2017. № 1 (64). С. 31-35.
54. Логвиненко Є. С. Розуміння покарання в філософських і політико-правових ученнях Стародавнього Китаю. Право і безпека. 2019. № 1 (72). С. 65-71.
55. Логвиненко Є. С. Розуміння покарання у правовій думці Античної Греції. Jurnalul juridic național: teorie și practică. National Law Journal: Theory and Practice. 2018. № 3-2 (31). С. 17-20. URL: <http://univd.edu.ua/science-issue/issue/3014>
56. Логвиненко Є. С. Становлення та розвиток системи покарань у Давньоримській державі. Право і безпека. 2015. № 3(58). С. 31-35.
57. Логвиненко Є.С., Логвиненко І.А. Покарання в праві держав Стародавнього світу. Харків : ФОП Панов А.М., 2019. 252 с.
58. Лоренс Різ. Друга світова війна за зачиненими дверима. Сталін, нацисти і Захід. – К.: Темпора. – 2010. – 444 с.
59. Лубський В.І. Мусульманське право: Курс лекцій для студентів вузів. – К.: Вентурі, 1997.
60. Лубський В.І., Харьковщенко Є.А., Горбаченко Т.Г., Лубська М.В. Історія писемності, священних книг і віроповчальних текстів. Том 1. Навч. посібник і хрестоматія в 1 т. – К.: ЦУЛ, 2014. – 448 с.
61. Лубський В.І., Харьковщенко Є.А., Горбаченко Т.Г., Лубська М.В. Історія писемності, священних книг і віроповчальних текстів. Том 2. Навч. посібник і хрестоматія в 2 т. – К.: ЦУЛ, 2014. – 336 с.
62. Лубський В.І., Харьковщенко Є.А., Лубська М.В., Горбаченко Т.Г. Історія релігій світу: навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 536 с.
63. Луговий О. М. Історія Стародавнього Сходу : навч.-метод. посіб. до нормативної дисципліни професійної підготовки для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 032 Історія та археологія. Частина I / О. М. Луговий. – Одеса : Одес. нац. ун-т імені І. І. Мечникова, 2020. 214 с.
64. Майданик Р. Судовий прецедент в країнах континентального права // Юридична Україна. – 2013. – № 2. – С.44-49.
65. Макарчук В.С. Римське приватне право : навч. посібник [для студ. вищих навч. закладів] / В.С. Макарчук. – Вид. 2-ге, допов. – Київ : Атіка, 2012. – 255 с.
66. Макарчук В.С. Римське приватне право : Навчальний посібник для студ. вищих навч. закладів / В.С. Макарчук. – Київ : Атіка, 2007. – 256 с.

67. Орач Є.М. Римське приватне право : академічний курс : підручник для студ. вищих навч. закл. / Є.М. Орач, Б.Й. Тищик ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Київ : Ін Юре, 2012. – 390 с.
68. Підпригора О.А. Римське приватне право : Академічний курс: Підручник для студ. юрид. спец. вузів / О.А. Підпригора. – 3-є вид., перероб. та доп. – Київ : ІнЮре, 2001. – 440 с.
69. Полещук Т.С. Історія Росії XIX – поч. XX ст. Навчальний посібник. — Львів: ПАІС, 2008. – 400 с.
70. Поліщук М.Г. Система судів США та можливість використання окремих її положень в діяльності судів України // Наукові праці МАУП. – 2014. – Вип. 43(4). – С. 110–113.
71. Попов Ю.Ю. Прецедентне право у контексті загально-обов'язковості судових рішень та українські перспективи // Фінансове право. – 2013. – № 3. – С.351-363.
72. Проценко О, Лісовий В. Консерватизм: Антологія.– К.: Простір, Смолоскип, 2008.
73. Ригіна О.М. Виникнення та розвиток «загального права» на території США // Науковий вісник Львівського ДУВС. – 2008. - № 3. – С.1-10.
74. Ригіна О.М. Історія держави і права Сполучених Штатів Америки: Новітній час (1914 –2008 рр.): Курс лекцій. Дрогобич: Вид-во «Коло», 2011.
75. Рубель В.А. Історія середньовічного сходу. Курс лекцій. - К.: Либідь, 1997.
76. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу. Тематична хрестоматія. – Київ: Либідь, 2002. – 624 с.
77. Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII - друга половина XIX ст.). Навч. посібник. – Київ: Либідь, 2007. – 560 с.
78. Рубель В.А. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. – К.: Аквілон-Прес, 2007.
79. Рудь М.О. Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія. Київ : Либідь, 2005. 654 с.
80. Савельєв В. Соціально-економічне життя у Вавилоні за царя Хаммурапі. Старожитності Лукомор'я, 2020. № 3. С. 5-14.
81. Сергійчук І. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 - кінець XX ст.) Посібник для студентів вищих навчальних закладів - м. Суми: Видавничо-торговий дім «Університетська книга», 2002. 288 с.
82. Система державного управління Сполучених Штатів Америки: досвід для України / уклад. Л.В. Примаченко; за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, С.В. Загороднюка. – К.: НАДУ, 2011. 52 с.
83. Система державного управління Сполученого Королівства Великобританії Північної Ірландії: досвід для України / уклад. П.І. Крайнік; за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, С.В. Загороднюка. – К. : НАДУ, 2011. 48 с.
84. Східні церкви: державно-конфесійні відносини: навч. посіб. / Онищук І.І., Онищук С.В. – Дрогобич: Коло, 2014. – 476 с.
85. Тетарчук І. В. Європейське право (право Європейського Союзу): навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ : ЦУЛ, 2016. 158 с.
86. Тищик Б. Й. Велика Британія: історія державності і права (V – початок XXI ст.): навч. посіб. Львів : Світ, 2017. 351 с.
87. Тищик Б.Й. Історія держави і права Австрії та Австро-Угорщини (X ст.–1918 р.). Текст лекцій. Львів: Вид. центр юрид. ф-ту ЛНУ ім. Івана Франка, 2012.
88. Тищик Б.Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Новий час (XVII ст. –1918 р.). Львів: Світ, 2013.

89. Тищик Б.Й. Історія держави і права Італії. (Новітній час: 1918 –початок ХХІ ст.). Текст лекцій. Львів: Вид. центр юрид. ф-ту ЛНУ ім. Івана Франка, 2013.
90. Тищик Б.Й. Історія держави і права Франції (1789 –1918 рр.). Навч. пос. Дрогобич: Коло, 2008.
91. Тищик Б.Й. Німеччина: історія державності і права (ІХ ст. –початок ХХІ ст.). Навч. пос. Львів: Тріада плюс, 2011.
92. Тищик Б.Й. Польща: історія державності і права (Х –початок ХХІ ст.). Навч. пос. Львів: Світ, 2012.
93. Тищик Б.Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Середні віки. Львів: Світ, 2006.
94. Тімоті Снайдер. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь 1569-1999. Пер. з англ. – К.: ДУХ І ЛІТЕРАТУРА, 2012. 464 с.
95. Ткачук Д. М. Особливості військового мистецтва стародавнього Китаю (за трактатом Сунь-цзи «Військове мистецтво»). Історіосфера. 2019. С.98-106.
96. Трофанчук Г.І. Римське приватне право : навч. посібник / Г.І. Трофанчук. – Київ : Атіка, 2006. 248 с.
97. Француз-Яковець Т.А. Парламент Великої Британії в системі поділу влади // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2011. №3. С.69-75.
98. Харитонов Є.О. Римське приватне право : Конспект лекцій. Практикум / Є.О. Харитонов. Харків : Одіссей, 2000. 272 с.
99. Чорній В. Історія Болгарії. Львів: ПАІС, 2007. 404 с.
100. Шаповал В.Н. Британська конституція. Політико-правовий аналіз [Текст] / В.Н. Шаповал. К.: Либідь, 1991. 135 с.
101. Шишкін В. Спеціальні федеральні суди США // Право України. 1995. №5-6. С.59-61.
102. Шишкін В. Судова система штатів у США // Право України. 1995. №7. С.33-35.
103. Яворська І. Роль і значення суду ЄС у системі органів Європейського союзу // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2015. Випуск 37. Частина 2. С.82-88.
104. Яровий В.І. Історія західних і південних слов'ян Київ: Либідь, 2003. 632 с.
105. Яровий В.І. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (Давня доба, Середньовіччя): Навч. посібник / упоряд. В. І. Яровий, С. М. Могрук, В. П. Шумило та ін.; за ред. В. І. Ярового. К.: Либідь, 2011. 416 с.
106. Яровий В.І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн ХХ ст. Підруч. для вищих навч. закл. К.: Генеза, 2005. 816 с.
107. Andrzej Sulima Kaminski. Historia Rzeczypospolitej wielu narodow, 1505-1795. Obywatele, ich panstwo, spoleczenstwo, kultura. Instytut Europy Srodkowo-Wschodniej, 2000. 263 p.
108. Ann Applebaum. Gulag: a history. Anchor Books. 2003. P. 511.
109. Canadian court system. Canadian Department of Justice. URL: <http://www.justice.gc.ca/eng/dept-min/org.html>
110. Dworkin Ronald A. «Natural» Law Revisited. University of Florida Law Review. 1982. 34:2. P. 165-188.
111. Jackson P. The Mongols and the West, 1221-1410. Pearson Education, 2005. 448 p.
112. Johannes von Plano Carpini: Kunde von den Mongolen 1245-1247.
113. Rivlin E. Israel as a mixed jurisdiction. McGill Law Journal. 2012. 57 (4). P. 781-790.
114. Rivlin E. Thoughts on Referral to Foreign Law, Global Chain-Novel, and Novelty. Florida Journal of International Law. 2009. 21:1. P. 1-27.
115. Robert Gallately. Lenin, Stalin and Hitler. The Age of Social Catastrophe. 2007. P. 664.

116. Jonathan Hill. *The History of Christianity*. Lion Hudson plc, 2009. P. 560.
117. Timothy Snyder. *The Reconstruction of Nations Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus 1569-1999*. Yale University Press New Haven & London. 2012/ P. 464.
118. Snyder, Timothy. *Bloodlands: Europe between Hitler and Stalin*. New York: Basic Books, 2010. P. 448.
119. Laurence Rees. *World War II: Behind Closed Doors*. BBC Books, 2008. P. 433.
120. Timothy Snyder. *Black earth. The holocaust as history and warning*. Tim Duggan books. New York. 2015. P. 394.
121. Niall Ferguson. *Empire: How Britain Made the Modern World* by Niall Ferguson. Penguin Group; Reprint edition (January 1, 2004). 422 p.
122. Wilhelm von Rubruk: *Reisen zum Großkhan der Mongolen. Von Konstantinopel nach Karakorum 1253-1255*. 1984. 240 p.